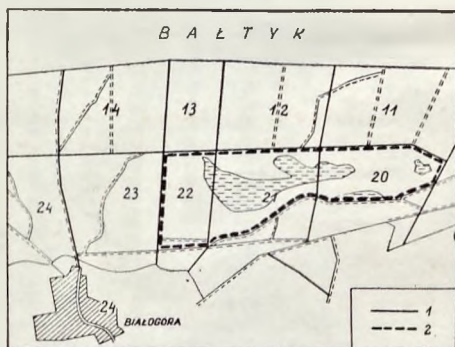

Atlantycka roślinność Białogóry w powiecie puckim

Roślinność atlantycka na terenie Polski ma dwa ośrodki występowania: główny na Pomorzu Zachodnim i mniejszy w Borach Dolnośląskich. Na terenach tych, dzięki specyficznemu wpływowi klimatu morskiego, znajduje najkorzystniejsze warunki rozwoju.

Na obszarze Pomorza Zachodniego występuje 38 gatunków zaliczanych do elementu atlantyckiego (pomijając tzw. gatunki pseudoatlantyckie), przy czym charakterystyczne jest ich strefowe rozmieszczenie: w pasie przymorskim notuje się największe zagęszczenie (ponad 25 gatunków), natomiast w strefach położonych dalej od linii wybrzeża (morenowo-pojeziernej, zandrowej i moren dennych) zagęszczenie wyraźnie maleje (Czubiński 1950). W każdej z tych stref w miarę posuwania się z zachodu na wschód zmniejsza się liczba gatunków atlantyckich, przy czym spadek ten najwyraźniej zaznacza się w pasie przymorskim (Czubiński 1950).

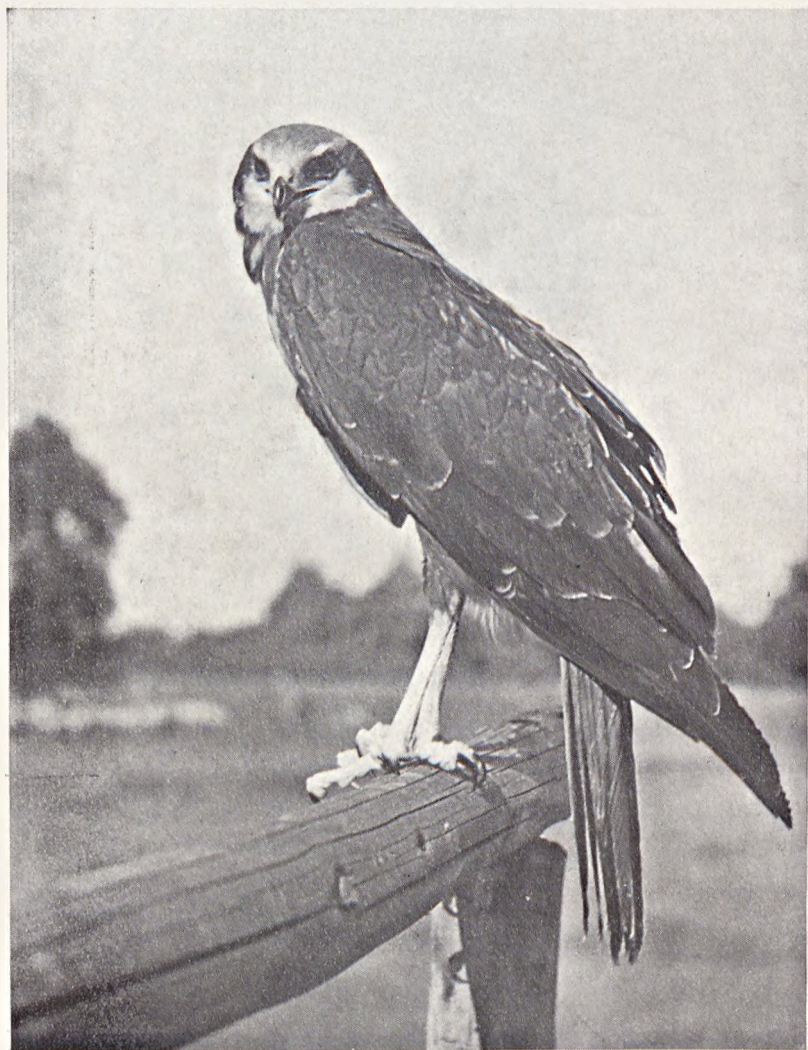
Roślinność atlantycka występuje najczęściej na siedliskach

Ryc. 1. Szkic sytuacyjny projektowanego rezerwatu. 1 — linie oddziałowe; 2 — granice rezerwatu. — A sketch of the situation of the nature reserve in project. 1 — division lines; 2 — boundary of the reserve

Ryc. 1. Jastrząb gołębiarz *Accipiter gentilis* (L.) ptak drapieżny, nieliczny na ziemiach polskich, nie objęty ochroną gatunkową. Ptaki drapieżne nie są szkodnikami lecz sprzymierzeńcami leśnika, rolnika, ogrodnika i rybaka; należy im się ochrona. — The goshawk belongs to the indigenous birds of prey. It occurs in small numbers in Poland and is not protected as a species. The predatory birds are not noxious; on the contrary, they are allies of the forester, farmer, gardener and fisherman and are worthy of full protection. Fot. Wł. Puchalski

Ryc. 2. Błotniak stawowy *Circus aeruginosus* (L.) nie rozmnożył się nigdzie w Polsce do tego stopnia, żeby powodował istotne szkody gospodarcze. — The marsh-harrier is in no part of the country numerous enough to cause economic damage. Fot. Wł. Puchalski

wilgotnych o kwaśnym odczynie podłoża. Najlicniejszą grupę stanowią rośliny torfowisk wysokich, wrzosowisk i zagłębień międzywydmowych, dość liczne są gatunki wodne, natomiast niewiele rośnie na miejscach piaszczystych i suchych.

W centrum swego występowania, tj. w Europie zachodniej, roślinność atlantycka tworzy charakterystyczne ugrupowania — torfowiska wrzosowiskowe, w których wiodącym gatunkiem jest wrzosiec bagienny *Erica tetralix*. Podobne, lecz uboższe florystycznie zbiorowiska występują w strefie przy-

Ryc. 2. Zarośla woskownicy europejskiej *Myrica gale* L. otaczające zagłębienie przy drodze z Białogóry do Piaśnicy. — Thickets with bog myrtle, *Myrica gale* L. surrounding the depression by the side of the road from Białogóra to Piaśnica. Fot. J. Herbich

brzeżnej na Pomorzu Zachodnim, gdzie na wschód od ujścia Piaśnicy osiągają wschodnią granicę swego zasięgu; najdalej wysuniętym punktem jest wrzosowisko na Bielawskim Błocie w powiecie puckim (Czubiński i in. 1954).

Obszar ujścia Piaśnicy jest szczególnie korzystny dla rozwoju roślinności atlantyckiej; w jego zasięgu leży miejscowość Białogóra, oddalona o 6 km na zachód od ujścia rzeki. Pod względem geobotanicznym teren ten należy do krainy wybrzeża, części wschodnio-pomorskiej (Czubiński 1950).

Gatunki atlantyckie skupiają się tu głównie w dwóch rozległych obniżeniach terenu położonych na zapleczu wydm. Pierwsze z nich, o powierzchni około 15 ha, oddalone jest

około 700 m od morza i około 1 km na północny wschód od wsi Białogóra. Drugie, mniej więcej dwuhektarowe, leży przy drodze z Białogóry do Piaśnicy, 200 m w kierunku południowo-wschodnim w stosunku do poprzedniego. Oba zagłębienia mają kształt wydłużony wzdłuż linii wschód-zachód i otoczone są nadmorskim borem bagiennym, a w partiach wyżej położonych suchym borem sosnowym. Podłoże stanowi piasek, w niektórych miejscach pokryty kilkucentymetrową warstwą mułu lub torfu; w okresie wiosennym i częściowo letnim na powierzchni stagnuje woda.

Roślinność zagłębień tworzy charakterystyczny mozaikowy układ, zależny od mikrorzeźby terenu i od warunków wodnych, które w połączeniu z oligotroficznym siedliskiem są ważnym czynnikiem wpływającym na jej rozwój.

Najwyżej położone, brzeżne partie pokryte są zaroślami woskownicy europejskiej *Myrica gale*. Najładniejsze fragmenty takich zarośli wykształcone są wokół mniejszego zagłębienia oraz wzdłuż zachodniego i południowego brzegu większego z zagłębień. Woskownica rozwija się tu niezwykle bujnie i w niektórych miejscach osiąga wysokość 150 cm. Poza nią występują: wrzosiec bagienny *Erica tetralix*, wełnianeczka darniowa *Trichophorum caespitosum*, żurawina błotna *Oxycoccus quadripetalus*, turzyca gwiazdkowata *Carex stellulata*, turzyca prosowata *Carex panicea*, trzęślica modra *Molinia coerulea* i inne. W warstwie mszaków najliczniej reprezentowane są torfowce *Sphagnum papillosum*, *S. acutifolium* i *S. recurvum*.

Również w miejscach wyżej położonych, obok zarośli woskownicy, wykształcone są płaty, w których dominuje euatlantycki gatunek — wrzosiec bagienny *Erica tetralix*. Towarzyszą mu m.in.: wrzos zwyczajny *Calluna vulgaris*, sit sztywny *Juncus squarrosus*, wierzba rokita *Salix repens*, turzyca pospolita *Carex fusca*, siewki sosny zwyczajnej *Pinus silvestris* oraz torfowce: *Sphagnum papillosum* i *S. compactum*. W zbiorowisku tego typu znaleziono ponadto bardzo rzadki gatunek torfowca *Sphagnum molle*, charakterystyczny dla atlantyckich wrzosowisk. Jego stanowisko znajduje się poza opisanym terenem, w południowo zachodniej części zagłębienia międzywydmowego przy drodze ze wsi na plażę, około 300 m od morza. Pod względem fitosocjologicznym zbiorowisko to zbliżone jest do zespołu *Ericetum tetralicis* Tx. 1926, charakterystycznego dla torfowisk wrzosowiskowych typu atlantyckiego i podawanego dotychczas tylko z niewielu miejsc Pomorza Zachodniego.

W partiach niżej położonych, na podłożu piaszczystym, pokrytym cienką warstwą mułu, rozwija się inne interesujące zbiorowisko z rzadką we florze Polski przygielką brunatną *Rhynchospora fusca*, pływaczem średnim *Utricularia intermedia* i sitem drobnym *Juncus bulbosus*. W miejscach nieco suchszych nie występuje pływacz średni i sit drobny, a rosną takie gatunki jak: mietlica rozłogowa *Agrostis stolonifera*, wąkrota

Ryc. 3. Fragment zagłębienia. Na pierwszym planie turzyca dzióbkowata *Carex rostrata* Stokes, dalej płaty przygielki brunatnej *Rhynchospora fusca* (L.) Ait. — Part of the depression. Foreground: *Carex rostrata* Stokes; background: patches of *Rhynchospora fusca* (L.) Ait. Fot. J. Herbich

zwyczajna *Hydrocotyle vulgaris* i woskowica europejska. Ta ostatnia tworzy niewielkie kępy nie przekraczające wysokości 50 cm. Płaty zbiorowiska wykazują podobieństwo do zespołu *Rhynchosporetum fuscae* Koch 1926, podanego dotąd jedynie z Bielawskiego Błota (C z u b i ń s k i i in. 1954) i torfowiska Wrzosiec w Puszczy Goleniowskiej (J a s n o w s k i, J a s n o w s k a, M a r k o w s k i 1968).

Najniżej położone, środkowe partie obu zagłębień porasta roślinność błotna i wodna. Występują tu: rdestnica podługowata *Potamogeton oblongus*, brzeżyca jednokwiatowa *Littorella uniflora*, wąkrota zwyczajna, sit drobny, turzyca *Oedera Carex Oederi*, ponikło błotne *Heleocharis palustris*.

Poza wymienionymi dotąd na specjalną uwagę zasługuje ponikło wielołodygowe *Heleocharis multicaulis*. Do niedawna gatunek ten był podawany w Polsce jedynie z Borów Dolnośląskich i zaliczany do grupy trzech gatunków różniących to skupienie od drugiego ośrodka występowania roślinności atlantyckiej, jakim jest Pomorze Zachodnie (Pawłowska 1959). W roku 1961 ponikło wielołodygowe zostało znalezione również na terenie Białogóry; stanowisko to jest najbardziej wysuniętym na wschód w Europie punktem występowania tego gatunku i jedynym na Pomorzu Zachodnim (Żukowski 1965). Ponikło wielołodygowe w Białogórze rośnie w kilku miejscach, najobficiej rozwija się we wschodniej części większego z zagłębień oraz przy południowym brzegu mniejszego. Rośnie ono na podłożu piaszczystym, pokrytym 1–5 cm warstwą mułu.

Już wstępne badania wskazują, że atlantycka roślinność w Białogórze buduje zbiorowiska charakterystyczne dla szaty roślinnej Europy zachodniej. Krańcowe położenie wyraża się brakiem niektórych gatunków, tym niemniej w skali Polski, a nawet Pomorza, jest to obiekt zasługujący na szczególne badania i całkowitą ochronę. Dlatego mając na uwadze walory przyrodnicze i dydaktyczne rozpoczęto starania o utworzenie rezerwatu, który zabezpieczyłby ten cenny obiekt. Teren projektowanego rezerwatu obejmuje oba zagłębienia wraz z otaczającymi je fragmentami nadmorskiego boru bagiennego, który również wykazuje atlantycki charakter ze względu na liczny udział wrzośca bagiennego i woskownicy europejskiej (Wojterski 1963). Bór stanowi otulinę konieczną dla zachowania panujących warunków siedliskowych a równocześnie naturalne, ładnie zachowane obramowanie zagłębień. Granice projektowanego rezerwatu zaznaczono na ryc. 1.

Konieczność ochrony atlantyckiej roślinności w Białogórze wynika dodatkowo z faktu, że omawiane siedliska są wybitnie narażone na nieodwracalne zmiany spowodowane działalnością człowieka. Szczególnie groźne są rozpoczęte już zabiegi prowadzące do osuszenia terenu. Nie przynoszą one zamierzonych efektów gospodarczych, a pociągają za sobą zniszczenie naturalnej szaty roślinnej, niezwykle interesującej z przyrodniczego punktu widzenia.

SUMMARY

The Atlantic vegetation at Białogóra in the district of Puck

The main centre of occurrence of the Atlantic vegetation in Poland is found in Western Pomerania. There, the Atlantic species form communities characteristic of Western Europe. They are very rare in Poland, where they attain the eastern limit of their distribution. One of the localities of that type of vegetation lying farthest to the east is found at Białogóra in the district of Puck. There grow there the Atlantic species as follows: *Erica tetralix*, *Heleocharis multicaulis*, *Myrica gale*, *Litorea uniflora*, *Rhynchospora fusca*, *Trichophorum caespitosum*, and others. They occupy humid and oligotrophic depressions behind sand dunes. Considering the situation and rarity of occurrence of the Atlantic vegetation in Poland this locality is of great interest. For this reason steps have been undertaken to place it under strict legal protection.

PISMIENICTWO

Czubiński Z. 1950 *Zagadnienia geobotaniczne Pomorza*. Bad. fizjograf. Pol. Zach. t. 2. zesz. 4.

Czubiński Z. i wspóln. 1954 *Bielawskie Błoto — ginące torfowisko atlantyckie Pomorza*. Ochr. Przyr. R. 22.

Jasnowski M., Jasnowska J., Markowski S., 1968 *Ginące torfowiska wysokie i przejściowe w pasie nadbałtyckim Polski*. Ochr. Przyr. R. 33.

Pawłowska S. 1959 *Charakterystyka statystyczna i elementy flory polskiej*. W dziele „Szata roślinna Polski” red. W. Szafer. t. 1. Państw. Wydawn. Nauk. Warszawa.

Wojterski T. 1963 *Bory bagienne na Pomorzu Zachodniokaszubskim*. Bad. fizjograf. Pol. Zach. t. 12.

Zukowski W. 1965 *Rodzaj Eleocharis R. Br. w Polsce*. Pozn. TPN, Wyd. Mat.-Przyr., Pr. Kom. Biol. t. 30. zesz. 2.